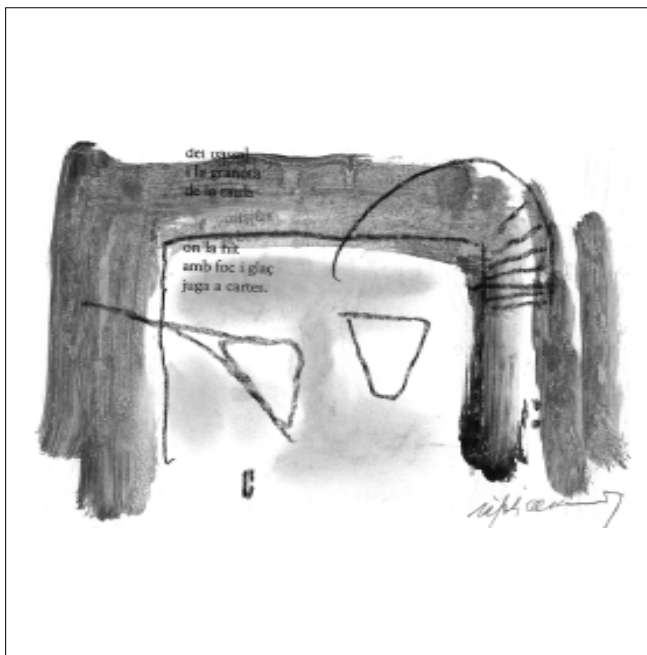

Forster, Sadé i Forcano: tres luxes

Al llarg dels darrers anys silenciosament està produint-se un fenomen de molt d'interès a la literatura catalana, que caldria explicitar i celebrar: les clares mostres de la continuïtat de la gran tradició de poetes-traductors, una tradició inaugurada per Carles Riba, Josep Maria de Sagarra, Marià Manent, Agustí Bartra, Josep Palau i Fabre o Marià Villangómez i mantinguda per figures com Montserrat Abelló, Segimon Serrallonga, Gerard Vergés, Feliu Formosa, Narcís Comadira, Francesc Parcerisas, Antoni Clapés, Vicent Alonso, Joaquim Sala-Sanahuja, Josep Piera, Anna Montero, Miquel Desclot o Josep Ballester.

Des de l'arribada dels escriptors de la generació del setanta que no s'havien produït gaires incorporacions noves, de manera que semblava que la tradició s'havia alentit o anava a estroncar-se definitivament, quan, de cop i volta, la irrupció certs poetes joves com ara Arnau Pons, Isidre Martínez Marzo, Melcion Mateu o Manuel Forcano han significat una represa més que benvinguda.

Aquests joves poetes-traductors han seguit al peu de la lletra les directrius marcades pels fundadors de la tradició: mirar d'omplir llacunes importants en el camp de la traducció de poesia; donar un original

acabat que tingui valor literari en si; i interioritzar l'obra de l'autor versionat de manera que les versions es puguin arribar a considerar obra creativa del mateix interpret. Així Arnau Pons ha enriquit i honorat la literatura catalana amb les seves versions de Paul Celan, Isidre Martínez Marzo ens ha descobert el fabulós món de Gerard Manley Hopkins o Melcion Mateu finalment ha posat a les mans dels lectors catalans l'obra d'un dels poetes contemporanis de més pes: John Ashbery.

En el cas concret de Manuel Forcano, ha aconseguit de convertir el nom de lehuda Amikhai en un nom completament familiar entre els grans lectors i degustadors de poesia a Catalunya, gràcies a les seves extraordinàries versions del poeta israelià aplegades a *Clavats a la carn del món* (2001) i reconegudes amb el Premi de la Crítica Serra d'Or.

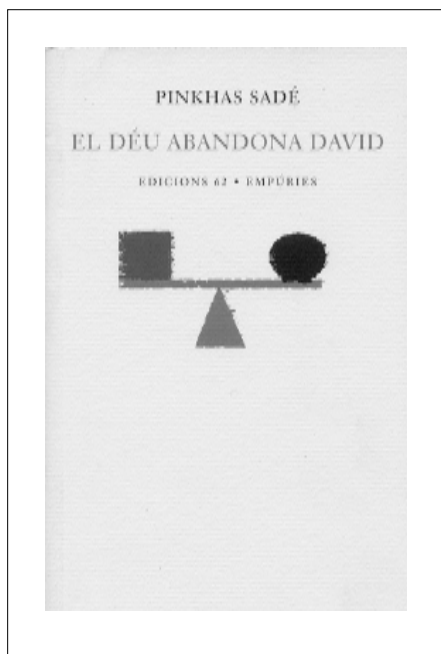
La personalitat literària de Manuel Forcano es basa en una sàvia combinatòria de tres vessants o aspectes: el poeta, el traductor i el professor (sobre aquest darrer punt, recordem que és professor d'hebreu i d'Història del Pròxim Orient Antic a la Universitat de Barcelona). De fet, són tres aspectes o vessants que es barregen entre si, de forma, per exemple, que les seves traduccions sempre reben contagis de la força creativa del poeta i el rigor textual i crític del professor, o la seva tasca docent rep influències clares de

l'entusiasme i la passió del poeta i així successivament.

En la seva collita de l'any en curs, Forcano ens ha ofert dues traduccions de luxe: *El Déu abandona David* (Edicions 62/Empúries, gener de 2002), del poeta i prosista israelià contemporani Pinkhas Sadé, i *Faros i Farelló* (Proa, juny de 2002) del narrador, assagista i crític anglès E.M. Forster. I utilitzo el mot «luxe» d'una manera literal i no perquè tingui ganes de posar de manifest el meu entusiasme per les dues obres.

De tard en tard, la literatura catalana produeix petits miracles i és capaç, des de la seva indiscutible posició de cultura minoritzada, de fer contribucions significatives a les cultures majoritàries del món. Per exemple, l'única exposició de conjunt sobre el grup de Bloomsbury que hi ha hagut en el món va ser la mostra comissariada a la Caixa, a Barcelona, per Marta Pessarrodona, i l'única versió disponible i fiable del món dels poemes d'amor del Sisè Dalai-Lama del Tibet, Tshang-lang Guiamtso, és la de Josep Lluís Alay i Jaume Subirana publicada a Edicions 62/Empúries.

Els poemes de Sadé i les proses de Forster en la versió de Forcano constitueixen dos miracles més per afegir a la llista. La tria dels poemes de Sadé que el

Traducció, literatura i solidaritat

traductor ha aplegat sota el títol general d'*El Déu abandona David* suposa la primera vegada, en cap llengua del món, que l'obra poètica de Sadé viatja fora del territori lingüístic de l'hebreu. En el cas de Forster, és la primera vegada que el llibre, una petita i desconeguda obra mestra de l'autor, apareix a la comunitat hispànica.

E.M. Forster, per causa de la Primera Guerra, va viure a Alexandria entre novembre del 1915 i gener del 1919. I aquesta estada involuntària va deixar un impacte profund sobre la sensibilitat de Forster, de manera que Alexandria es va convertir, juntament amb Itàlia i l'Índia, en un del «grans paisatges» que van servir de rerefons de la seva obra. De fet, Forster ens va deixar dues obres sobre Alexandria: una mena de guia de la ciutat, escrita l'any 1922 amb la finalitat d'atreure visitants; i *Pharos and Pharillon* (1923), confegit amb la intenció d'explicar-se l'autor la ciutat a nivells més profunds.

Faros i Farelló és un recull o una sèrie de tretze prosas entrelaçades, més aviat breus, dividides en dos grups: set sota el subtítol de «Faros» (amb el poema «Déu abandona Antoni» de Kavafis per tancar la secció) i sis sota el subtítol de «Farelló». En realitat, no són proses sinó que són el que anomenen *personal essays*, segons la terminologia crítica emprada en el món anglosaxó. La diferència entre l'*essay* i el *personal essay* rau en el fet, evidentment, que la prosa expositiva està més al servei de comunicar impressions i idees personals que de demostrar cap tesi que voldríem elevar a categoria universal. En el terreny del *personal essay* Forster és l'hereu directe d'una tradició que aplega figures com Samuel Johnson, Charles Lamb, Henry David Thoreau, Robert Louis Stevenson o la seva contemporània i amiga, Virginia Woolf.

Cadascuna de les proses està dedicada a un aspecte o un estrat de la història de la ciutat, des de l'origen llegendari de la descoberta de l'illa de Faros per Menelau de camí cap a casa després de recuperar la bella Helena i la fundació d'una ciutat de planta grega per Alexandre el Gran fins a l'Alexandria moderna, la ciutat que oferí el soroll de la vida i el silenci de l'esperit com a rerefons de l'obra de Kavafis.

En definitiva, les proses de Forster són petits camafeus autònoms que després s'enllacen per formar una visió matisada, sinuosa, rica i plural d'Alexandria. I per aquesta ocasió tan especial, el retrat de la ciutat estimada, Forster va desenvolupar una prosa preciosista, de miniaturista, que no apareix enlloc més de la seva obra i que el nostre traductor ha sabut calcar o imitar a la perfecció.

I per acabar d'arrodonir l'operació d'acolliment d'aquest gran petit text a la literatura catalana, el professor-poeta-traductor ha afegit, encertadament, un pròleg que situa l'obra i unes notes que serveixen per actualitzar el text, de manera que els mitòmans puguin refer tranquil·lament l'Alexandria de Forster. Gràcies als esforços de Forcano, els lectors catalans finalment disposen de la tercera i darrera pedra angular de la mitificació moderna d'Alexandria. Evidentment, les altres dues són l'obra poètica de Kavafis i el *Quartet d'Alexandria* de Lawrence Durrell.

Amb *El Déu abandona David* Manuel Forcano ens ha ofert una breu antologia panoràmica de la no gaire extensa obra poètica de Pinkhas Sadé (1929-1994), una figura inclassificable que hem de situar entre les més destacades veus líriques del segle passat. La tria recorre la seva trajectòria des dels seus inicis als anys quaranta fins al seu darrer recull, *Jo canto com un ocell* (1993), publicat just un any abans de la seva tràgica i prematura mort de càncer, passant pels moments àlgids de la seva carrera als anys seixanta i setanta.

De fet, *El Déu abandona David* no és una mera mostra d'iniciació en l'obra d'un gran poeta sinó que és, al capdavall, un nou llibre de l'autor perquè l'antòleg ha sabut triar i ordenar els poemes de manera que formin un recull original. A més, cada secció d'aquest nou recull ve precedit d'una cita significativa treta d'entrevistes amb l'autor o de textos seus en prosa que serveix per intensificar l'impacte del llibre. També, com en el cas de Forster, *El Déu abandona David* ve encapçalat per un pròleg del nostre poeta-professor que ens aproxima el personatge i la seva curiosa obra.

Gràcies a una tria tan encertada i eficaç podem conèixer amb exactitud la poesia vital, realista i essencialitzada de Sadé. Sadé creia que la poesia s'havia tornat banal, artificial i excessiva, i que calia despullar-la a nivell de contingut, llengua i forma per recuperar els temes bàsics de la lírica (el lligam amb la vida, els somnis i les il·lusions, l'amor, el dolor, la ferida del temps i la memòria, etc.) i la seva força primigènica. I, tria a banda, Forcano ha sabut impostar perfectament la veu propera, quotidiana, despullada i esqueixada de Sadé.

Les traduccions són préstecs literaris que poden enriquir la literatura on arrelen i Manuel Forcano ha aportat, amb les seves magnífiques versions de Sadé, l'antídot ideal per remeiar la insubstancialitat excessiva que afecta una bona part de la lírica catalana actual. Vejam si som capaços d'acceptar el repte.

Des de fa uns anys, la Universitat de Graz (Àustria) organitza uns cursos de traducció literària a Premuda, una de les múltiples illes situades en l'Adriàtic de Croàcia. En prenen part diferents combinacions lingüístiques, començant per la de croata i alemany. Enguany, la Universitat Jaume I hi ha col·laborat com a coordinadora d'un curs entre l'alemany i l'espanyol. Procedents de diferents ciutats, els set estudiants espanyols que hi anaren tenien unes beques, concedides per l'administració austríaca, que els cobrien les despeses, llevat del viatge. A més de l'atractiu econòmic i turístic, aquest curs els va oferir, naturalment, la possibilitat de dedicar-se a la traducció literària de l'alemany, una especialitat que poques vegades s'ofereix per a segones llengües estrangeres; la lectura a fons d'uns textos de joves escriptores i escriptors austríacs; l'experiència enriquidora de treballar en tàndems bilingües; l'exercici de l'esperit crític i autocrític en unes sessions conjuntes en què totes i tots havien de defensar les tries personals per què havien optat en les seues traduccions; i també l'oportunitat de conèixer una cultura, la croata, que sol quedar molt lluny de l'horitzó sota el qual, des d'ací, tendim a contemplar les coses del món: la ignorància respecte a l'Europa de l'est en conjunt és un fenomen observat, per exemple, per l'escriptor eslovè Drago Janèar. Tots els problemes del postcomunisme que aquells estats han d'encarar, els diferents nacionalismes, amb les històries i els enfrontaments de cada cas, i la confusió moral que tot plegat genera, probablement, creen una imatge massa enrevessada per a fer-se'n una idea justa des de lluny. Janèar encara hi afegeix l'arrogància de què fa gala el món occidental, una arrogància que no pren en consideració temes fora dels afers propis, que no té interès per qüestions poc rendibles. El gest solidari de la Universitat de Graz, en aquest sentit, podria veure's com una petita excepció; amb unes sis setmanes de cursos d'estiu millora una mica el nivell de vida dels 63 habitants d'aquella illa i així, potser, n'evita –o retarda– l'abandó definitiu. Tinc la convicció que s'ha d'agrair.